

# Maatalouspolitiikka ja kuluttaja\*

LEENA SIMONEN

Kuluttajanäkökulmasta elintarvikkeiden tuotannolle ja jakelulle voidaan asettaa seuraavia päätavoitteita: kohtuulliset hinnat, hyvä laatu, monipuoliset valikoimat ja elintarvikkeiden varma saatavuus kaikkina aikoina. Nykyinen »elintarvikehuolto» ei toimi näiden tavoitteiden kannalta hyvin. Siksi tarvitsemme muutosta.

Kansainvälisten vertailujen mukaan Suomessa on varsin korkeat elintarvikkeiden hinnat. Korkeat hinnat ovat seurausta kuluttajan kannalta väärin harjoitetusta maatalouspolitiikasta, tehottomasta ja keskittyneestä elintarvikkeiden jatkojalostuksesta, oligopolistisesta kilpailusta päivittäistavara-kaupassa ja valtion harjoittamasta veropolitiikasta. Ulkomaiselta kilpailulta suojatulla elintarvikektorilla ei myöskään kotimainen kilpailu toimi kuluttajan kannalta suotuisasti. Kuluttaja maksaa kalliin hinnan lopputuotteesta, mutta myös verotuksen kautta erilaisina maatalouden ja tuotannon tukina. Niissäkään tuotteissa, joihin kohdistuu muita runsaampi julkinen tuki, hintatason kehitystä ei ole kyetty pitämään kurissa syystä tai toisesta.

Lokakuusta 1989 lokakuuhun 1990 kaikki kuluttajahinnat nousivat keskimäärin 5,5 prosenttia ja ravinnon hinta keskimäärin 3,6 prosenttia. Samaan aikaan kuitenkin monien maataloustulolaissa määriteltyjen tavoitehintatuotteiden hinnat nousivat selvästi yleistä kuluttajahintojen kehitystä enemmän. Esimerkiksi leivän ja viljatuotteiden hinnat nousivat 6,5 prosenttia, lihan ja lihavalmisteen 5,1 prosenttia sekä maitovalmisteen hinnat nousivat 7,7 prosenttia. Erityisen paljon nousivat esimerkiksi vähärasvaiset maitotuotteet, kuten rasvaton maito 16,3 prosenttia ja ras-

vaton piimä 17,2 prosenttia. Vaikka maataloustulolakiin perustuva sääntely vaikuttaa huomattavasti ruoan hintatasossa, on todettava edellä olevan johdosta, että kaikkia hinnannousuja ei voida selittää maatalouspolitiikalla. Viime aikoina ovat esimerkiksi lihan tuottajahinnat laskeneet alle tavoitehintojen. Tämä ei kuitenkaan näy kuluttajahinnoissa. Vaikka ruisleivän hintaan on vaikuttanut viljan kotimaisen käytön lisääminen ja liikevaihtoveron nousu, ei sillä voida selittää kaikkea ruisleivän hinnannousua, joka on ollut 10,4 prosenttia. Suomessa ei yksinkertaisesti kilpailu toimi riittävän tehokkaasti teollisuudessa ja kaupassa, jotta hintakehitys pysyisi kohtuullisena. Jokainen lisä jo olemassa oleviin korkeisiin hintoihin on kuluttajan kannalta liikaa. Mistä tätä lisää hintoihin tulee, on saatava perusteellisemman tutkimuksen kohteeksi. Kuluttajapolitiikan tehostamiseksi tarvitaan nykyistä kattavampaa hintatutkimusta, johon ei kuitenkaan ainakaan vielä näytä kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalalla olevan valmiutta.

Voidaan kuitenkin eri tavoin perustella, että Suomessa harjoitetun protektionismin hinta on kuluttajalle kallis. Se näkyy muun muassa tehottomana verovarojen käyttönä, korkeina lopputuotteiden hintoina, tuotteiden valikoima- ja laatuongelmina, kuluttajan valinnanvapauden rajoituksina, kilpailun puuttumisena ja vinoutuneina tuotannon rakenteina. Samalla, kun sallimme ylituotannon ja sen viennin valtion tuella muihin maihin, jätämme käyttämättä ylituotannon tukemiseen ja vientitukeen käyttämämme varat kansantalouden kannalta tehokkaampiin tarkoituksiin. Sama raha voitaisiin käyttää paremminkin kuluttajien ja kansantalouden hyväksi. Esimerkiksi voisimme kehittää pientä- ja keskisuurta yritystoimintaa, palveluelinkeinoja, maa-

\* Puheenvuoro Kansantaloudellisen Yhdistyksen ilta-päiväseminaarissa 27. 11. 1990.

seudun sivuelinkeinoja ja julkisia palveluja. Nykyinen tiukka rajasuoja, korkea vientituki ja maatalouden budjettituki ylläpitävät tehottomuutta, johon ainakin kuluttajan edun mukaisesti tulisi poliittisessa päätöksenteossa vakavasti tarttua.

Suomessa on käyty vuosien ajan laajaa ruoan hintaa koskevaa keskustelua, jossa tarve muuttaa harjoitettua maatalouspolitiikkaa on ollut keskeisenä aiheena. Keskustelu ei ole kuluttajan kannalta johtanut nopeisiin tuloksiin. Näyttääkin siltä, että kuluttajaa suosivaan politiikkaan on lähdetty Suomessa vasta ulkoisten paineiden alla. Tässä mielessä ETA-prosessi ja GATT-neuvottelut vaikuttavat suotuisasti myös Suomessa kuluttajan kannalta. Suomen hallitus on määritellyt omat tavoitteensa GATT-neuvotteluihin. Kuluttajan kannalta ne ovat oikeansuuntaisia, mutta eivät välttämättä riittäviä. Ne ovat kuitenkin vaikuttamassa keskusteluun, jota käydään maatalouspolitiikan ja koko elintarvikepolitiikan uudelleenarvioimiseksi. Tässä keskustelussa kuluttajan ääni kuuluu vielä heikosti, mutta se on voimistumassa koko ajan.

Maataloudessa, kuten muussakin elintarviketaloudessa tulee edistää toimenpiteitä, joilla annetaan markkinavoimille tilaa ratkaista, mitä meillä tuotetaan ja mihin hintaan. Myös

maatalouspolitiikan tulee lähteä kuluttajan tarpeista. Maataloustulolakia ja muuta maataloutta koskevaa lainsäädäntöä tulee kehittää lähtökohtana kansantaloudellisesti kannattavat tuotantoyksiköt. Tämä edellyttää muun muassa tilojen keskikoon kasvua. Nykyinen raskas tukijärjestelmä tulee purkaa ja korvata välivaiheessa ns. suorana tukena viljelijöille. Ylikorkeista omavaraisuustasoista on luovuttava. On myös arvioitava, mitä Suomessa kannattaa tuottaa ja kuinka paljon. Maatalouden kustannuskehitys tulee saada kuriin. Kansainvälinen hintataso tulee saada vaikuttamaan kotimaan elintarviketuotannossa.

Rajasuojaa purkamalla voidaan hintakilpailun lisäksi parantaa myös tuotteiden keskinäistä laatukilpailua. Tuotteiden sisäiseen laatuun kannattaa myös panostaa. Tuotannon haitallisia ympäristövaikutuksia voidaan vähentää vähentämällä kemiallisten aineiden käyttöä tavanomaisessa viljelytoiminnassa ja luomalla edellytyksiä luonnonmukaiseen tuotantoon. Tällä tavalla voidaan vähentää myös ylituotannon aiheuttamaa taloudellista rasitusta kuluttajille. Maatalouspolitiikka on muutoksen edessä. Kuluttajalla on kokemuksensa sääntelyn aikakaudesta. Niinpä muutoksen tulisi nyt kulkea markkinatalouden suuntaan, mutta hallitusti.